

Çocuk Ergen Ruh Sağlığı

Davranış Bozukluklarında
Tanılama ve Tedavi Yaklaşımları

Editör: Firdevs SAVİ ÇAKAR

Editör: Doç. Dr. Firdevs SAVİ ÇAKAR

ÇOCUK ERGEN RUH SAĞLIĞI: DAVRANIŞ BOZUKLUKLARINDA TANILAMA VE TEDAVİ YAKLAŞIMLARI

ISBN 978-625-7228-10-7

DOI 10.14527/ 9786257228107

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2020, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taran-maktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Eylül 2020, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Çetin
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Ay-bay Kırtasiye İnşaat Gıda Pazarlama ve Ticaret Ltd. Şti.
Çetin Emeç Bulvarı 1314. Cadde No: 37A-B
Çankaya/ANKARA
Tel: (0312) 472 58 55

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 46661

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Ruh sağlığı yaşamın en erken dönemlerinden itibaren oluşmaya başlayan ve süreçle birlikte çevresel faktörlerinde katkısıyla şekillenen en temel yaşam alanımızdır. Yaşam boyu devam eden bu gelişim ve uyum sürecinde ruh sağlığını koruma ve güçlendirmenin yanı sıra ortaya çıkan bozuklukların iyileştirilmesi alanda çalışan uzmanların en fazla zaman ayırdığı çalışmalardır. Bu doğrultuda, yetişkin ruh sağlığı bozukluklarının çocukluk ve ergenlikte yaşanan bozukluklarla bağlantısı göz önüne alınarak, ruhsal bozuklukları değerlendirirken çocuk ve ergenlerin ruh sağlığına daha fazla odaklanmak, ruh sağlığı problemlerini tanılama ve tedavi sürecini onlara özgü yapılandırmak gerekmektedir.

Günümüzde gittikçe artan ruhsal bozukluklar kapsamında, çocuk ve ergen ruhsal bozukluklarını tanımak ruh sağlığı alanında çalışan uzmanların çok önemli bir yeterlik alanıdır. Bu doğrultuda, bu kitapta çocuk ve ergen ruh sağlığının doğası, psikopatoloji ve gelişimsel psikopatoloji, davranış bozuklukları ve tedavi yaklaşımları konuları ele alınarak, erken dönemde tanılama ve etkili müdahale süreci oluşturabilme açısından ortaya çıkan bu yeterlik alanını artırmak amaçlanmaktadır.

Kitabımızda, ekipte yer alan ve emeği geçen tüm yazarlarımıza çok teşekkür ediyorum. Kitabın çocuk ve ergen ruh sağlığı alanında çalışan ve gelecekte çalışacak olan uzmanlara ve bu konuda kendini geliştirmek isteyen tüm okurlara katkı sağlaması dileğiyle.

Eylül 2020

Firdevs SAVI ÇAKAR

Editör

Bölümler ve Yazarları

Editör: Doç. Dr. Firdevs SAVİ ÇAKAR

- 1. Bölüm. Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Psikopatolojisi**
Prof. Dr. Fatma Ebru İKİZ, Dokuz Eylül Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-4381-1658
- 2. Bölüm. Çocuk ve Ergenlerde Psikopatolojiyi Anlamak ve Psikoterapötik Görüşme**
Prof. Dr. Figen AKÇA, Bursa Uludağ Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-1810-3481
- 3. Bölüm. Karşıt Olma Karşıt Gelme Bozukluğu ve Davranım Bozukluğu**
Dr. Betül MEYDAN, Ege Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-9978-6255
- 4. Bölüm. Çocuk ve Ergenlerde Okul Reddi**
Dr. Burcu PAMUKÇU, Ege Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-2266-0176
- 5. Bölüm. Çocuk ve Ergenlerde Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu**
Dr. Öğr. Üyesi Ayça BÜYÜKCEBECİ, Muğla Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-0667-6808
- 6. Bölüm. Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete Bozuklukları**
Dr. Öğr. Üyesi Esra ASICI, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-0872-9042
- 7. Bölüm. Çocuk ve Ergenlerde Depresyon (Duygudurum) Bozuklukları**
Dr. Ezgi Denizel GÜVEN, Psikolog, İzmir
ORCID No: 0000-0003-3927-7704
- 8. Bölüm. Çocuk ve Ergenlerde İntihar ve Müdahale Süreci**
Doç. Dr. Firdevs SAVİ ÇAKAR, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-8536-3625
- 9. Bölüm. Çocukluk ve Ergenlikte Obsesif-Kompulsif Bozukluklar**
Dr. Öğr. Üyesi Seda DONAT BACIOĞLU, Trakya Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-9901-0601

10. Bölüm. Çocuk ve Ergenlerde Travma Sonrası Stres Bozukluğu

Dr. Öğr. Üyesi İhsan Çağatay ULUS, Bartın Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-9610-4562

11. Bölüm. Çocuk ve Ergenlerde Yeme Bozuklukları

Dr. Melike KOÇYİĞİT, Akdeniz Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-1446-9761

12. Bölüm. Çocuk ve Ergenlerde Madde Kullanım Bozuklukları

Dr. Öğr. Üyesi Zöhre KAYA, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-9211-3632

13. Bölüm. Vaka Analizi Örnekleri

Psikolog Şebnem DAL ÜZÜLMEZ

ORCID No: 0000-0003-2431-1842

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM ÇOCUK ERGEN RUH SAĞLIĞI VE PSİKOPATOLOJİSİ

GİRİŞ.....	1
GELİŞİM İLE PSİKOPATOLOJİ İLİŞKİSİ.....	2
Doğum Öncesi Gelişimin Çok Yönlü Etkileri.....	3
Doğum Sonrası Gelişimin Çok Yönlü Etkileri.....	4
Sosyokültürel Etmenlerin Çok Yönlü Etkileri.....	5
Psikopatoloji.....	8
ANORMAL PSİKOLOJİ, TEMEL KAVRAMLAR, TARİHÇE.....	8
Psikopatolojiye Yol Açan Çok Modlu Etmenler.....	10
Tarihsel Açıdan Normal Dışı Davranışlar.....	12
Çocukluk Bozuklukları ve Patolojilerin Tarihçesi (Matson ve Burns, 2017).....	15
Terapötik Yönelimler.....	17
GELİŞİMSEL PSİKOPATOLOJİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	19
Gelişimsel Psikopatoloji.....	19
Bebeklik Döneminde Psikopatoloji.....	21
Okul Öncesinde Psikopatoloji.....	22
Okul Çağındaki Çocuklarda Psikopatoloji.....	23
Ergenlikte Psikopatoloji.....	23
Gelişim, Patoloji Ve Suçluluk.....	26
TANI KRİTERLERİ GENEL GÖRÜNÜM.....	27
Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı 5. Basımı (DSM-V).....	27
Uluslararası Hastalık Sınıflandırılması (ICD-11).....	30
ÖZET.....	31
KAYNAKÇA.....	32

2. BÖLÜM

ÇOCUK VE ERGENLERDE PSİKOPATOLOJİYİ ANLAMAK VE PSİKOTERAPÖTİK GÖRÜŞME

GİRİŞ	37
Genç Danışan-Danışman İlişkisi	38
Genç Danışanla İlk Görüşme	41
Yapılandırılmış Tanıya Yönelik Görüşmelerin Avantajları	44
Yapılandırılmış Tanıya Yönelik Görüşmelerin Dezavantajları	45
Aile Dinamiklerini Değerlendirme ve Direnci Tanıma	47
Bilgi Toplama Araçları	48
Çocuklar Danışmaya Neden Gelirler?	50
Tanılamaya Yardımcı Diğer Araçlar	50
Kültürel Farklılıklarda Bilgi Alma ve Değerlendirme Yapma Süreci	52
ÖZET	53
KAYNAKÇA	53

3. BÖLÜM

KARŞIT OLMA KARŞIT GELME BOZUKLUĞU VE DAVRANIM BOZUKLUĞU

KARŞIT OLMA-KARŞI GELME BOZUKLUĞU VE KLİNİK YAKLAŞIM	56
Karşit Olma-Karşı Gelme Bozukluğunda Tanı ve Klinik Görünüm	56
Yaygınlık	59
Etiyoloji	59
Tedavi Yaklaşımları	60
İlaçla Tedavi	60
Psikolojik Yaklaşımlar	60
DAVRANIM BOZUKLUĞU VE KLİNİK YAKLAŞIM	61
Tanı ve Klinik Görünüm	62
Yaygınlık	66
Etiyoloji	66
Tedavi Yaklaşımları	67
İlaçla Tedavi	67
Psikolojik Yaklaşımlar	68
ÖZET	69
KAYNAKÇA	69

4. BÖLÜM

ÇOCUK VE ERGENLERDE OKUL REDDİ

GİRİŞ.....	73
Tanı ve Klinik Görünüm	73
Yaygınlık	75
Etiyoloji.....	76
Tedavi Yaklaşımları	77
Farmakolojik Tedavi	78
Psikodinamik Terapi	78
Aile Terapisi	78
Bilişsel Davranışçı Terapi	79
Ebeveynlere Yönelik Çalışmalar	81
Okul Personeline Yönelik Çalışmalar	82
ÖZET	82
KAYNAKÇA	83

5. BÖLÜM

ÇOCUK VE ERGENLERDE DİKKAT EKSİKLİĞİ VE HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU

GİRİŞ.....	87
DEHB Tarihçesi.....	89
Yaygınlığı.....	90
DEHB Nedenleri	90
Genetik Etkenler	91
Nöroanatomik, Nörofizyolojik ve Nörokimyasal Etkenler.....	91
Psiko-Sosyal ve Çevresel Etkenler	92
DEHB KLİNİK ÖZELLİKLERİ.....	92
DEHB Tanılamada Kullanılan Tanılama Yöntemleri ve Araçlar	95
Ayırıcı Tanı, Eşlik Eden Bozukluklar ve Seyri.....	95
İlkokulda DEHB'li Öğrencilerin Belirgin Özellikleri.....	98
Ergenlik Döneminde DEHB'li Öğrencilerin Belirgin Özellikleri	100
DEHB Olan Bireylerin Güçlü Yönleri ve Olumlu Özellikleri	101
DEHB TEDAVİ SÜRECİ.....	102
İlaç Tedavisi.....	102
Psiko-Sosyal Yaklaşımlar	103
DEHB'de Okul Temelli Eğitim Programları	104
ÖZET	105
KAYNAKÇA	106

6. BÖLÜM

ÇOCUK VE ERGENLERDE ANKSİYETE BOZUKLUKLARI

GİRİŞ.....	111
Anksiyete Bozukluklarında Tanı ve Klinik Görünüm	112
Ayrılma Anksiyetesi Bozukluğu.....	112
Özgül Fobi Bozukluğu.....	114
Sosyal Anksiyete Bozukluğu (Sosyal Fobi)	115
Yaygın Anksiyete Bozukluğu	117
Anksiyete Bozukluklarında Yaygınlık	118
Anksiyete Bozuklukları Etiyolojisi.....	119
Kalıtım ve Paylaşılan Çevre	120
Mizaç ve Kişilik Özellikleri	120
Olumsuz Yaşam Olayları.....	123
Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Stilleri	123
Bağlanma Stilleri	124
Psikolojik Semptomlar ve Psikiyatrik Bozukluklar	124
Demografik Özellikler.....	125
Anksiyete Bozuklukları Tedavi Yaklaşımları.....	127
Farmakoterapi.....	127
Psikoterapi.....	127
Bilişsel Davranışçı Terapi (BDT).....	127
Maruz bırakma temelli stratejiler.....	128
Pekiştirme Sisteminin Yönetimi (Contingency Management)	130
Modelleme	130
Bilişsel stratejiler.....	131
Anksiyete Bozuklukları Psikolojik Tedavi Uygulamaları	132
Coping Cat Programı.....	132
Korku Avcısı.....	133
Okul Temelli Müdahale: Sosyal ve Akademik Başarı İçin Beceriler (SASS)	133
ÖZET	135
KAYNAKÇA	135

7. BÖLÜM ÇOCUK VE ERGENLERDE DEPRESYON (DUYGUDURUM) BOZUKLUKLARI

GİRİŞ.....	141
Çocuk ve Ergenlerde Depresyon (Duygudurum) Bozuklukları	143
Çocuklukta ve Ergenlikte Duygusal Gelişim.....	144
Çocuk ve Ergenlerde Depresyon Bozukluklarına Tarihsel Bakış	147
Çocuk ve Ergenlerde Duygu Durum Bozukluklarının Epidemiyolojisi ve Yaygınlığı.....	148
Sınıflandırma ve Tanı Kriterleri	149
Çocuk ve Ergenlerde Duygudurum Bozukluklarının Etiyolojisi ve Risk Etmenleri	158
Genetik Etmenler	158
Biyolojik ve Gelişimsel Etmenler	159
Psikososyal Aile Etmenleri.....	160
Çevresel Risk Etmenleri	160
Psikolojik Risk Etmenleri.....	161
Çocuk ve Ergenlerde Duygu Durum Bozukluklarında Tedavi	161
ÖZET	163
KAYNAKÇA	164

8. BÖLÜM ÇOCUK VE ERGENLERDE İNTİHAR VE MÜDAHLE SÜRECİ

GİRİŞ.....	165
İNTİHARLA İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE	166
İntiharın Tanımı ve Kapsamı	166
İntiharla ilgili Kavramlar.....	167
İntihar Davranışının Tanımındaki Üç Temel Unsur	169
İntihar Türleri	172
İntihar Olgusunda Taklit ve Model Alma Yoluyla Yayılmanın Rolü	172
İntiharın Yaygınlığı	173
İNTİHARI AÇIKLAYAN KURAMLAR	174
İntiharın Nedenleri Ve Risk Faktörleri.....	182
Çocuk ve Ergen İntiharlarının Doğası	184
Çocuk ve Ergen İntiharlarında Risk Faktörleri.....	185

ÇOCUK VE ERGENLERDE İNTİHARI DEĞERLENDİRME VE MÜDAHALE SÜRECİ	188
İntihar Riskinin Klinik Değerlendirmesi	188
Ergenlerde İntihara İlişkin Erken Uyarı İşaretleri	189
Psikolojik Otopsi Yöntemi	190
Akut İntihar Riskinin Değerlendirilmesi	191
İntihar Olgusu ile Çalışma	192
İntiharda Müdahale Düzeyleri	193
Bir Kriz Durumu Olarak İntihar Süreci	196
ÖZET	199
KAYNAKÇA	199

9. BÖLÜM

ÇOCUKLUK VE ERGENLİKTE OBSESİF-KOMPULSİF BOZUKLUKLAR

GİRİŞ.....	205
Obsesif-Kompulsif Bozukluk Nedir?	206
Epidemiyoloji	207
Etiyoloji	208
OKB'yi Açıklayan Kuramlar	210
OKB Klinik Belirtileri.....	212
Tipik obsesyon ve kompulsiyonlar	213
OKB TANILAMA VE TEDAVİ SÜRECİ	215
Eş Tanı ve Ayırıcı Tanı	215
Tanılama	215
Vaka Değerlendirme	216
OKB Tedavisi	218
Girişte Verilen Vakanın Tedavi Süreci.....	221
ÖZET	228
KAYNAKÇA	229

10. BÖLÜM

ÇOCUK VE ERGENLERDE TRAVMA SONRASI STRES BOZUKLUĞU

GİRİŞ.....	237
Çocuk ve Ergenlerde Travma Sonrası Stres Bozukluğu.....	238
Travmanın Tanımı ve Kapsamı	239
Travma Sonrası Stres Bozukluğu	240
Klinik Görünüm ve Tanı	241

6 Yaş ve Altı Çocuklar için Travma Sonrası Stres Bozukluğu	245
Klinik Değerlendirme.....	248
Yaygınlık	250
Etiyoloji ve Risk Faktörleri.....	251
Tedavi Yaklaşımları	252
TSSB'nin Psikofarmolojik Tedavisi	254
Psikolojik Tedavi Uygulamaları.....	254
Travma Odaklı-Bilişsel Davranış Terapisi (TO-BDT).....	254
Göz Hareketi Duyarsızlaştırma ve Yeniden İşleme Kuramı (EMDR).....	255
Non-Direktif (Yönlendirici Olmayan) Oyun Terapisi (Çocuk Merkezli).....	256
ÖZET	257
KAYNAKÇA	258

11. BÖLÜM ÇOCUK VE ERGENLERDE YEME BOZUKLUKLARI

GİRİŞ.....	263
Çocuk ve Ergenlerde Yeme Bozuklukları	264
Yeme Bozukluklarında Tanı ve Klinik Görünüm	264
Anoreksiya Nervoza Klinik Özellikleri	265
Bulimiya Nervoza Klinik Özellikleri	267
Tıkınırcasına Yeme Bozukluğu Klinik Özellikleri	269
Pika Klinik Özellikleri	270
Ruminasyon (Geri Çıkarma/Geiş Getirme) Bozukluğu Klinik Özellikleri	271
Kaçıngan/Kısıtlı Yiyecek Alımı Bozukluğu Klinik Özellikleri.....	271
Yeme Bozukluklarının Yaygınlığı.....	273
Yeme Bozukluklarıyla İlişkili Faktörler	275
Genetik Faktörler	275
Sosyo-Kültürel Faktörler	276
Aile ile İlişkiler.....	277
Bireysel Faktörler.....	278
Yeme Bozuklukları Tedavi Yaklaşımları.....	279
Yeme Bozukluklarından Psikolojik Tedavi Uygulamaları.....	281
Psikodinamik Yönelimli Terapi	282
Kişilerarası Psikoterapi	284
Bilişsel Davranışçı Terapi	285
Aile Temelli Terapi	287
Grup Terapisi	288
ÖZET	289
KAYNAKÇA	290

12. BÖLÜM

ÇOCUK VE ERGENLERDE MADDE KULLANIM BOZUKLUKLARI

GİRİŞ.....	295
Madde Kullanım Bozukluklarına İlişkin Temel Kavramlar	296
Çocuk ve Ergenlerde Madde Kullanım Bozuklukları Tanı Ve Klinik Görünüm.....	299
Madde Kullanım Bozukluklarının Epidemiyolojisi.....	304
Madde Kullanım Bozukluklarının Etiyolojisi.....	309
Biyolojik ve Genetik Faktörler	309
Psikososyal Faktörler	312
Bireysel Faktörler.....	313
Ailesel Faktörler.....	314
Madde Kullanımında Akran Gruplarının Etkisi.....	316
ÇOCUK VE ERGENLERDE MADDE KULLANIM BOZUKLUKLARININ TEDAVİSİ.....	317
Madde Kullanım Bozukluklarında Tedavinin Doğası ve Temel İlkeleri	317
Tedavinin Aşamaları.....	321
Tedavi Yaklaşımları	322
Madde Bağımlılığında Psikolojik Tedavi Uygulamaları	325
Motivasyonel Görüşme Tekniği	325
Bilişsel Davranışçı Terapi	327
Postmodern Terapiler	329
Öyküsel (Narrative) Terapi	329
Narrative Terapide Kullanılan Yöntemler	330
Sigara, Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi Programı (SAMBA).....	334
ÖZET	335
KAYNAKÇA	335

13. BÖLÜM

VAKA ANALİZİ ÖRNEKLERİ

VAKA ANALİZİ 1: SINAV KAYGISI	343
VAKA ANALİZİ 2: OBSESİF VE KOMPÜLSİF BOZUKLUKLAR.....	347
DSM Tanı Ölçütleri.....	349
KAYNAKÇA	351
Yazarlar Hakkında.....	353

1. BÖLÜM

ÇOCUK ERGEN RUH SAĞLIĞI VE PSİKOPATOLOJİSİ

Prof. Dr. Fatma Ebru İKİZ - *Dokuz Eylül Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-4381-1658

GİRİŞ

Çocuk ve ergenlerde davranış bozukluklarını incelemeye ve anlamaya başlamaya hoşgeldiniz. Neden bazı çocuklar uyumlu ve sağlıklı kabul edilirken bazıları değildir? Davranış bozuklukları nasıl oluşabilir? Bu soruların net bir cevabı olmamakla birlikte, bazı çocukların davranış bozuklukları geliştirmesinin nedenleri karmaşıktır ve genellikle, tek bir nedenin, bir çocuğun neden bozukluğa sahip olup olmadığını açıklamada yetersiz olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla araştırmacılar, risk faktörlerini belirlemeye çalıştılar. Bu risk faktörleri, kapsamı genetikten (örneğin, spesifik gen polimorfizmleri) ailesel (örneğin, zayıf ebeveynlik) ve kültürel faktörler (örneğin, düşük sosyoekonomik durum) arasında değişir. Bu bölüm, temel kavramları, tarihçeyi, gelişim ile psikopatoloji ilişkisini ve davranış bozukluklarına katkıda bulunduğu düşünülen bazı risk faktörlerini tanımlamaktadır. Kötü ebeveynlik, çocukların beslenmesi, ilaç kullanımı gibi davranış bozukluklarının çeşitli nedenleri hakkında daha tartışmalı fikirlerin bazıları gözden geçirilmektedir. Gelişimsel psikopatolojinin ne olduğu, farklı yaşlardaki psikopatolojilere katkısı ve psikopatoloji tanı kriterleri incelenmektedir.

Yetişkin psikopatolojileri ve davranış bozuklukları, çocuk ve ergenlik döneminden bağımsız değildir. Çocuk ve ergen ruh sağlığı ve psikopatolojisi de yaşa özgün farklı alanlardaki gelişim edinimlerinden, çevresel etkileşimlerden ve kalıtsal donanımın birbirleriyle etkileşiminden bağımsız değildir. Dikkat ettiyseniz edinim ve etkileşim diyoruz, kazanım demiyoruz. Çünkü kazanım terimi, olumlu bir yön içerir. Ancak psikopatolojiye yol açan, yukarıdaki faktörlerinin olumsuz, zararlı, yıkıcı, bozucu, sapkın, tehlikeli niteliktekilerdir. Genetik olarak normal bireyler arasında adaptif (uyumlu) gelişimi destekleyen, türe özgü bir dizi çevresel koşuldan oluşan ortalama bir beklenen çevreye kıyasla, kötü muamele yapan ai-